

Blik op beton

EEN ORIGAMI VAN BETON

In Frizet, een dorpje op een steenworp van Namen, staat een klein woonhuis dat te krap geworden was om te voldoen aan de behoeften van zijn bewoners. Het diende uiteindelijk als centrale pijler voor de uitbreiding die eromheen werd ontvouwen, als een origami. Beton eist hier een hoofdrol op: het werd gebruikt voor heel de buitenkant en ook voor een groot deel van de binnenaafwerking.

Arch. N. Bourguignon © Foto J. Van Hevel

Tegen een landelijk decor, bezaaid met sporen van erfgoed, verrijst een ultra-eigentijdse constructie die inspiratie vond in de Japanse papiervouwkunst origami en die voor bijna 100% in beton werd uitgevoerd.

Arch. SPECIMEN architects - foto Valentin Bianchi

FRIZET, EEN GEHUCHT VOL GESCHIEDENIS

Het is nauwelijks te geloven, maar op amper vijf kilometer van het centrum van Namen vind je een stukje erfgoed in een schitterende natuur. Héél speciaal... Het gehucht Frizet (gemeente Vedrin) ligt tegen de flank van de gelijknamige vallei, schijnbaar ver weg van de grote verkeersaders die nochtans vlakbij naar alle richtingen vertrekken. De tijd lijkt hier te hebben stilgestaan, tussen weiden en coulisselandschap. En nog verrassender: achter elke meander van het bochtige weggetje dat je almaar verder wegleidt van de bekende wereld, verrijzen op regelde intervallen patrimoniumschaten die getuigen van het prestigieuze verleden van deze eertijds welvarende vallei. De derde informatiebrief van de website Minedhistoires.org vertelt: “Tot de 19de eeuw kende dit gehucht een belangrijke ontwikkeling dankzij zijn industriële activiteit en ook wel dankzij de aanpak van priester Martin-Joseph Rase. Deze liet in de omgeving van de kerk een pastorie met bijgebouwen optrekken in een park van 3,5 ha, en daarnaast kapellen, een school en een kruisweg.” Dat alles staat vandaag nog altijd overeind, al smeekt het gros om dringende, ingrijpende renovatiewerken.

Aan de rand van het gehucht staat de kerk, de Saint-Martin, of wat daarvan rest. Dat wil zeggen: niet veel, hoewel ze in de 19de eeuw de hoofdkerk was van de dorpen en landerijen van Frizet, met invloed over een gebied van ongeveer 3.200 hectare. In 1958 werd ze als monument toegevoegd aan de lijst van het Waalse erfgoed, maar dat heeft het verdere verval niet verhinderd: er zijn pilaren ingestort, er groeien bomen in de kerk en niemand lijkt zich er nog druk over te maken. Uitgerekend tegenover de Saint-Martin, zowat tien meter verder, liggen enkele kleine huisjes. Het dichtste bij de ruïnes behoort al meerdere generaties toe aan de familie van de huidige eigenares. De woning was echter veel te klein voor de actuele behoeften van de bewoners en werd daarom omgebouwd tot ... garage. Het pand bleef echter een grote sentimentele waarde hebben voor de eigenares: ze wilde er graag wonen met haar partner. Ze zocht contact met het kantoor “Specimen architects” om uitbreidingswerken uit te voeren.

Het gehucht Frizet ligt tegen de flank van de gelijknamige vallei, schijnbaar ver weg van de grote verkeersaders die nochtans vlakbij naar alle windstreken vertrekken.

Foto © SPECIMEN architects

Van de Saint-Martin blijven enkel ruïnes over. Recht ertegenover staan enkele huisjes. In het dichtstbijge start een omvangrijke renovatie.

De te klein geworden woning tegenover de kerk diende als centrale pijler in de uitbreiding die zich eromheen heeft ontplooid als een origami van beton.

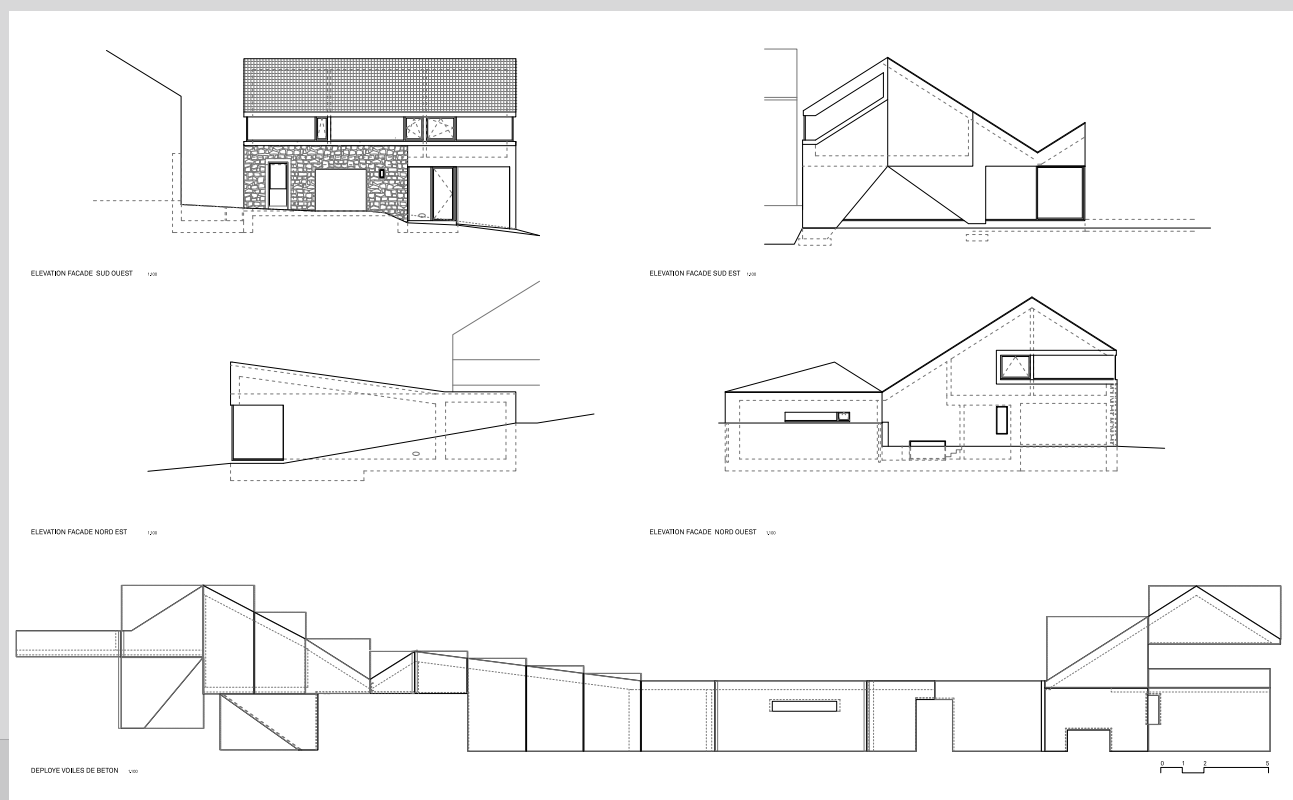
DE EEUWIGE STRIJD VAN VORM EN INHOUD

“De typologie van het gebouw en de materialen waarmee het opgetrokken is, zijn karakteristiek voor de streek. Het initiële idee beoogde dus een versterking van dit typische karakter door de woning te vergroten met een lengte en een uitbreiding als van papiervouwkunst, met respect voor de bestaande basis”, stelt Nicolas Bourguignon, de architect die instond voor het project. Zo bleef het bestaande huisje behouden: het werd het hart van het nieuwe project dat eromheen werd gewikkeld. “De bedoeling was dat het supplémentaire volume zich ontvouwt in de vorm van een reeks schuine snedes die verwijzen naar de traditionele daken en volumes van de buurhuizen.”

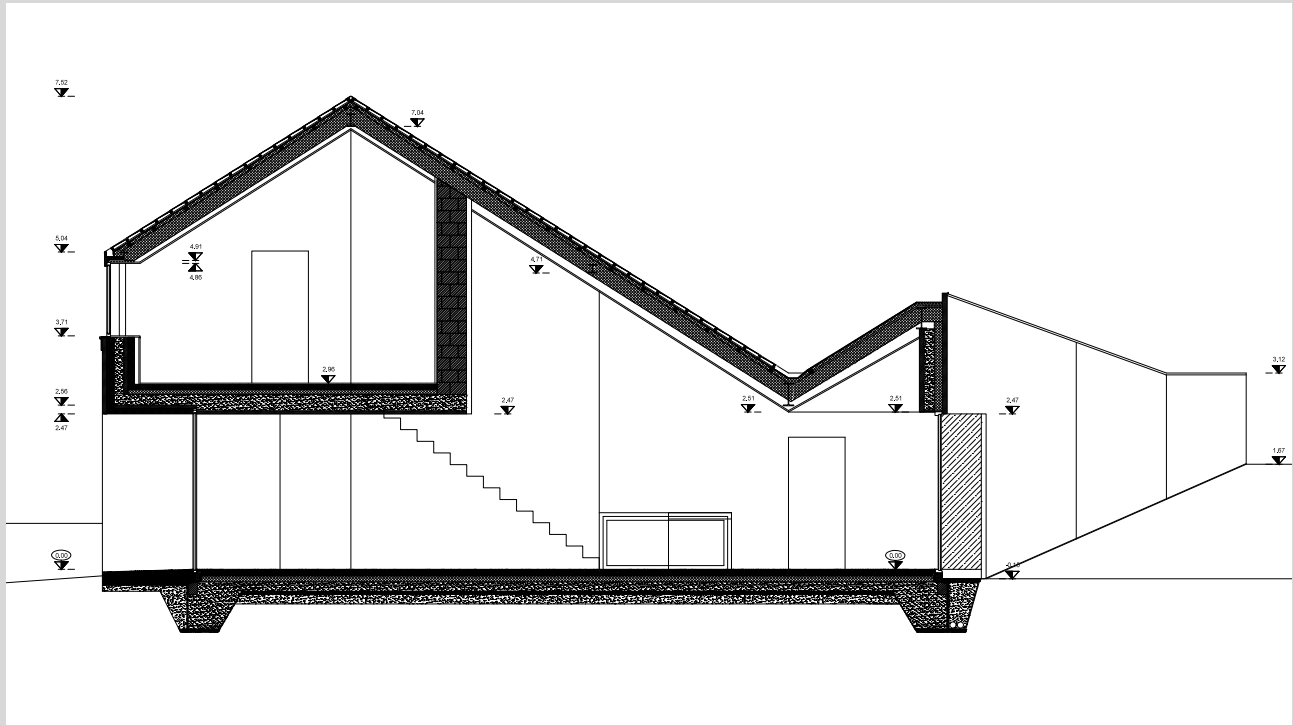
Dat was een radicale koerswijziging. Maar ze werd nog radicaler... “Daarna begonnen we na te denken over inhoud en vorm, en zo kwamen we uit op een concept waarbij de buitenmantel bepalend werd voor de binnenruimtes. Vanuit die optiek wilden we een volledige mantel aan één stuk. Beton leek dan de beste oplossing, zowel technisch als esthetisch.”

Voor Nicolas Bourguignon ging het ook om een uitgesproken eerbetoon aan een van zijn referenties, fotograaf Gabor Kasza, en meer bepaald zijn “Concrete Photobook”, een concept waarbij de inhoud specifiek beantwoordt aan de vorm. Gabor Kasza heeft namelijk een reeks foto's gerealiseerd met beton als centraal thema. Met het oog op perfecte symbiose met het hoofdthema werd het foedraal van het boek ook uitgevoerd in beton...

Algemeen plan: Het programma beoogde een volledig nieuwe constructie op te trekken rond een centraal blok, de oude woning, en het geheel te vergroten met een lengte en een dichtgevouwen extensie.

Doorsnedes: Het geheel met de schuine doorsnede herinnert aan de traditionele daken en volumes van de andere huisjes in het dorp.

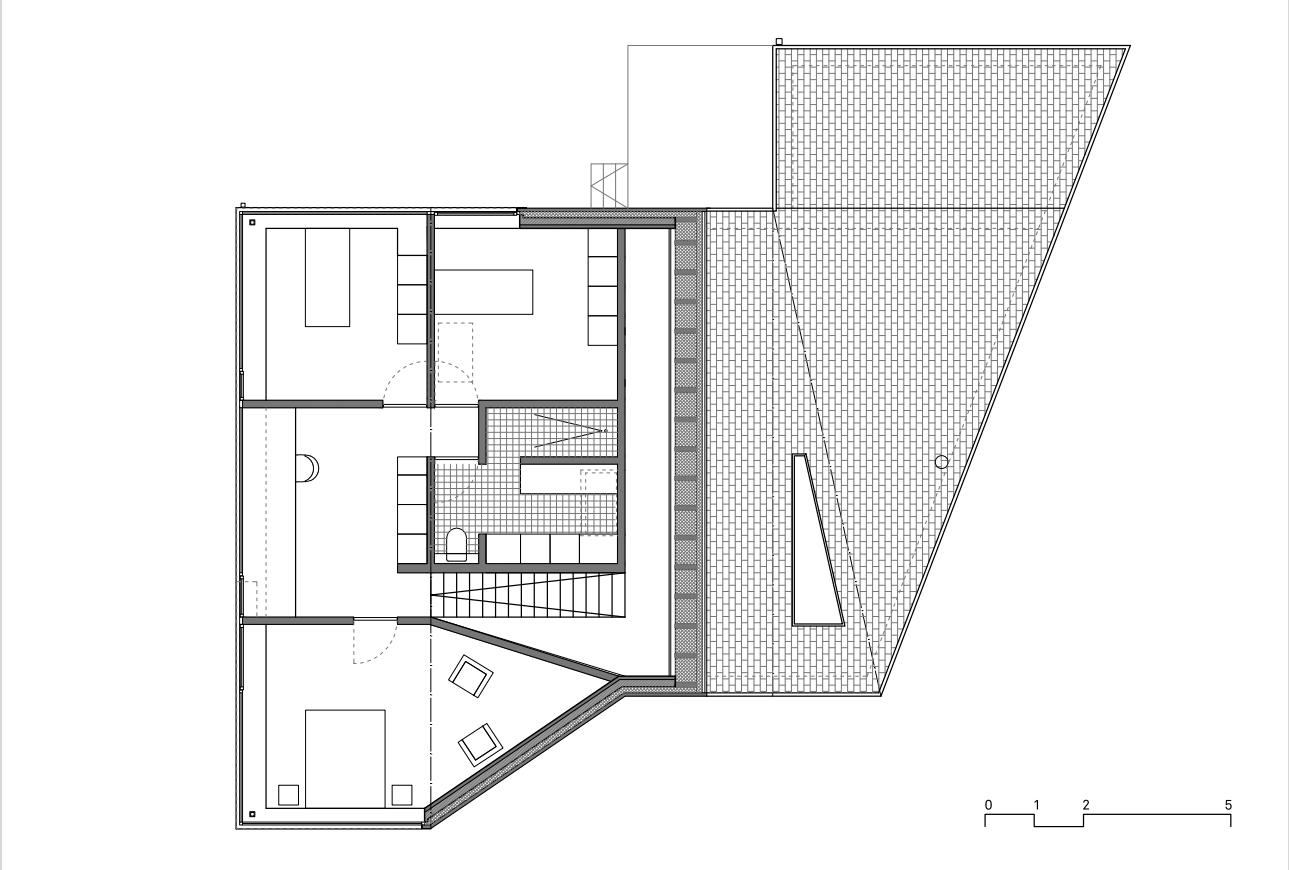
© SPECIMEN architects

Het "Concrete Photobook" van Gabor Kasza heeft de architect ruim geïnspireerd voor dit project.

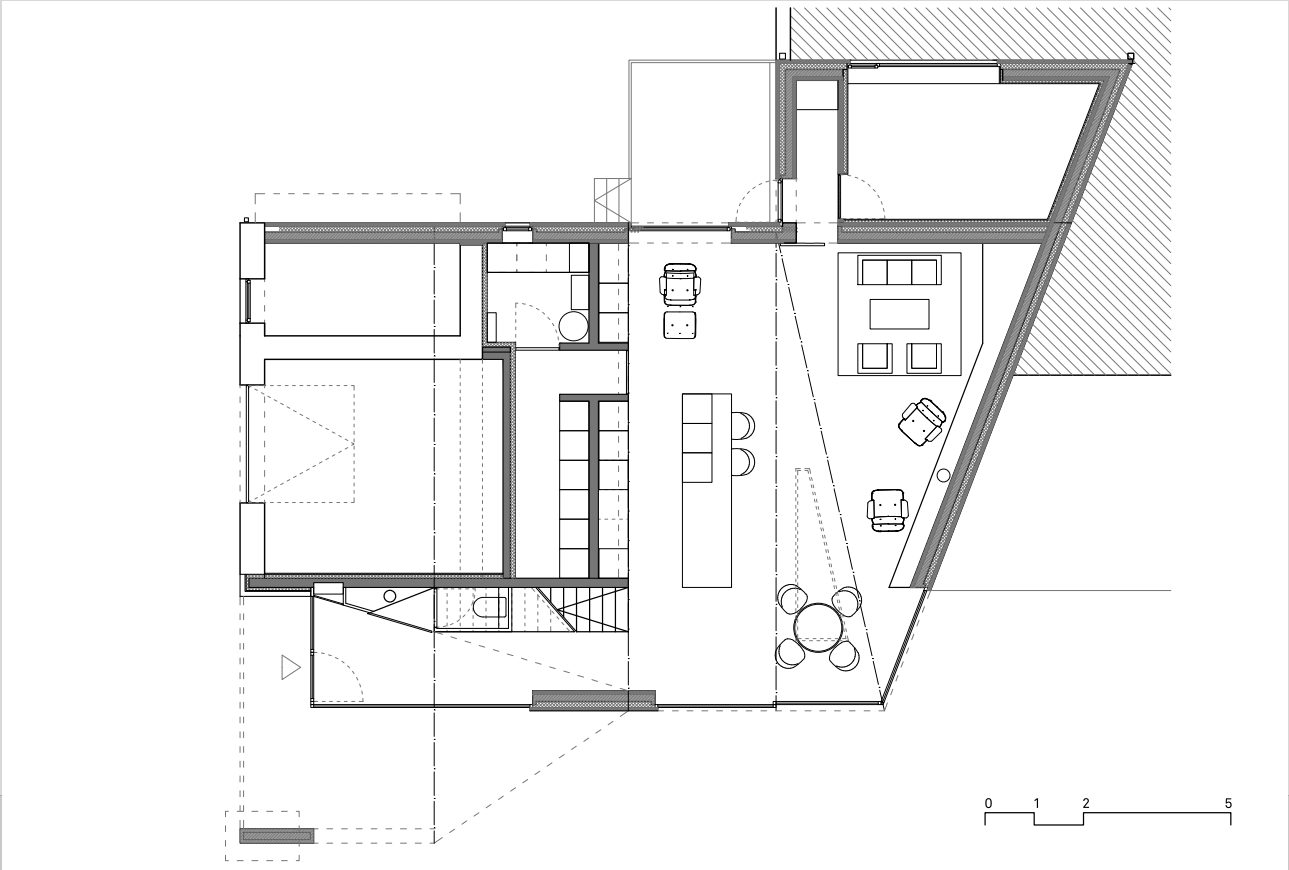

Foto © SPECIMEN architects

Plan eerste verdieping.

Plan begane grond.

HOE RESPECTEER JE DE GEEST ALS JE DE LETTER RADICAAL LOSLAAT ...

Deze conceptuele spagaat tegenover het initiële project was op het eerste gezicht niet van aard om de harten te veroveren bij de mensen van de dienst stedenbouw in Namen... Maar vermits het project conform was, zowel in volumetrie als inzake inplanting, werd het uiteindelijk aanvaard. Om de omgeving tenminste naar de geest te respecteren (bij gebrek aan de letter), heeft de gevel van de bestaande woning haar originele breukstenen behouden, als een soort eresaluut aan de breukstenen van de Saint-Martin.

De architect ontwikkelt vervolgens een origami “zodat de mantel in beton structureel wordt en de ruimtelijke gegevens integreert.” Of anders gezegd: “De gevel zoals wij hem concipieerden, kreeg de rol van interface tussen binnen en buiten, via de betonnen mantel die zich uitrolt. Deze minerale mantel werd op die manier het unieke element van de architectuur.”

Het werd een zenmeesterstukje, waarvoor heel wat schetsen nodig waren. Toen deze eindelijk bevredigend bevonden werden, moest alles nog in de vorm gegoten worden.

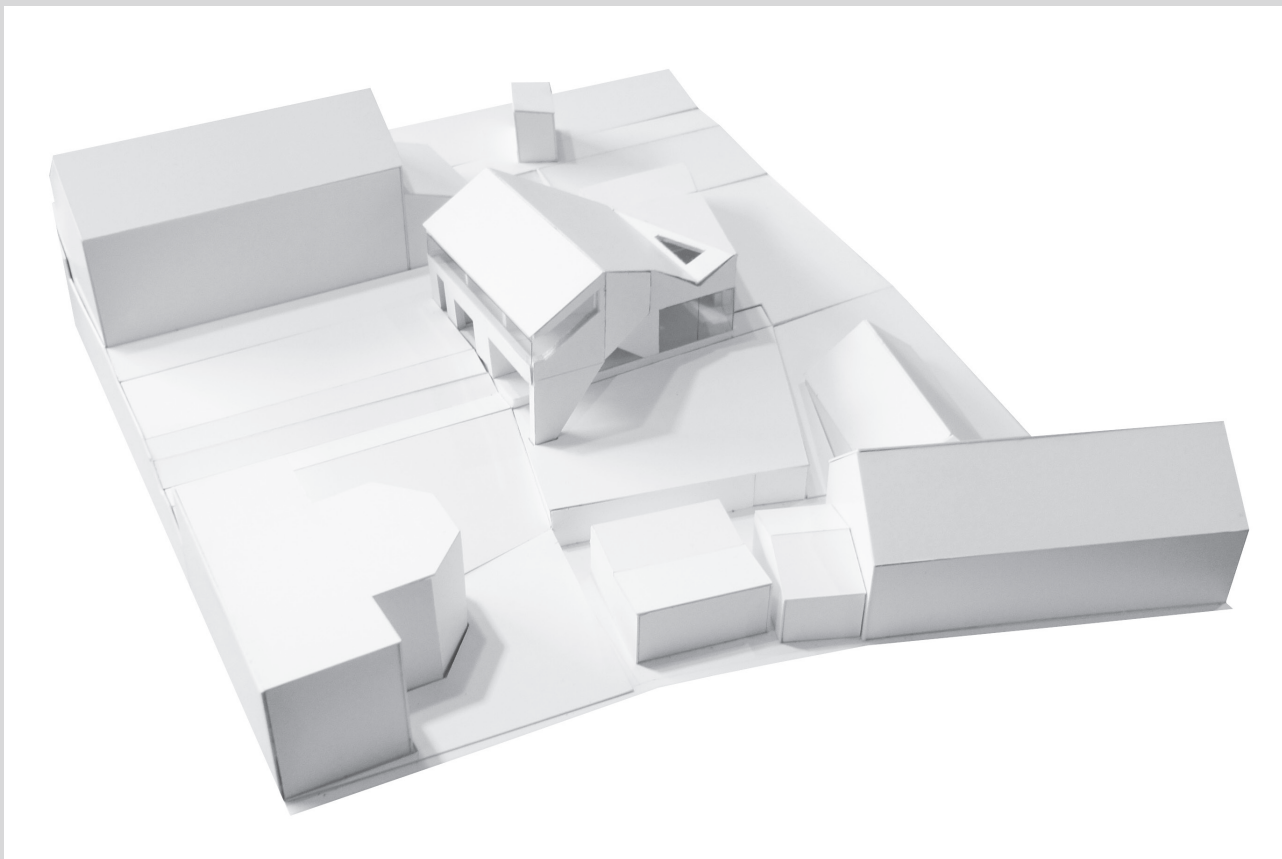
Het bestaande huisje behield zijn oorspronkelijke breuksteen, maar de extensie is 100% beton.

Een hypereigentijdse constructie recht tegenover een geklasseerde romaanse kerk. Gewaagd... En toch komt er een dialoog tot stand.

Aan de realisatie in origamivorm ging heel wat onderzoek vooraf.

Foto's © SPECIMEN architects

“Voelt dat niet koud aan, beton? Helemaal niet.”

Arch. N. Bourguignon © Foto J. Van Hevel

Een enveloppe in beton, in zijn natuurlijke toestand: ruw, ruig, primitief.

Arch. N. Bourguignon © Foto's J. Van Hevel

BRUTALISME IN PUURSTE VORM

“We hadden het project graag gerealiseerd met architectonisch beton, maar dat zou het budget zwaar belasten. Naarmate we onze reflectie rond het project verfijnden, gleed onze keuze veeleer naar prefabmuren.” Naast de financiële winst van dergelijke oplossing was ze technisch interessant gezien het draagvermogen van een “premuur”, ook al omdat het terrein gedeeltelijk ingegraven was. *“Op esthetisch vlak zaten we daarentegen in een heel ander register: ruw, ruig, primitief”*, vervolgt de architect. De conceptontwikkelaar had daar hoegenaamd geen probleem mee: hij heeft een grote bewondering voor het brutalisme.

Dat is namelijk de beweging die onder de vleugels van de grote architect Le Corbusier, in de periode vanaf 1920 zwoer bij het ruwe aspect van ter plaatse gestort beton. De term “*brutalisme*” is overigens een afleiding van de beschrijving door Le Corbusier van de materialiteit van zijn projecten: gevels in ruw, onbewerkt (=“*brut*”) beton, d.w.z. zonder bekleding, in zijn natuurlijke staat. De beweging rond Le Corbusier beschouwde de ruwheid van het beton niet langer als een onvolmaaktheid maar veeleer als een expressievorm. In de voorbije jaren beleven

we trouwens een revival van dit type architectuur. *“Feit is dat het project met een enveloppe in ruw beton, zonder ornamenten, de bouwheer meteen wist te bekoren. Dat bleef zo, ook nadat we gewezen hadden op de veranderende aspecten van beton: het uiterlijk kon veranderen onder invloed van klimaat, licht enz.”*

Men moet openstaan tegenover de veranderende aspecten van beton: het uiterlijk kan wijzigen onder invloed van klimaat, licht, enz.

EEN OPLOSSING VOOR ELK PROBLEEM

De link tussen dit architecturale project en het *“Concrete Photobook”* van Gabor Kasza blijft niet beperkt tot de verhouding tussen vorm en inhoud. In het geval van het *“Concrete Photobook”* was de uitvoering van een cassette in beton met een dikte van vier millimeter een technisch hoogstandje. Alle designers bij wie de fotograaf aanklopte voor dit werk, bedankten beleefd voor de uitdaging. Uiteindelijk moest hij het zelf oplossen... met een verbluffend resultaat.

Ook het architectenbureau kreeg af te rekenen met tal van afwijzingen: het project liet de gebruikelijke routines dan ook ver achter zich. *“Wij hadden driehoekige prefabmuren nodig voor ondervanging van lasten. Vermits deze prefabmuren onbekleed zouden blijven, moesten ze zeer zorgvuldig afgewerkt zijn, hetgeen een bijzonder complexe verwerking eiste. We hebben bij diverse fabrikanten moeten aankloppen voor we iemand bereid vonden om mee in het avontuur te stappen.”* Daarmee was alles nog lang niet in kannen en kruiken. *“Het is een lange en vermoeiende ontdekkingsstocht geworden. We hebben heel veel tests moeten doen. Veel moeite doen en dan vaststellen dat het niet werkt; nadenken over andere fabricagemethodes en samenstellingen en dan hoopvol weer opnieuw beginnen!”*

Toen de prefabmuren uiteindelijk gefabriceerd, geleverd en gemonteerd waren, wachtte een nieuwe uitdaging: de voegen. *“Wij wilden voegen met een tint die zo nauwkeurig mogelijk aansloot bij die van cement – zodat de gevel een zo uniform mogelijk uitzicht kreeg – maar tegelijk met de vereiste elasticiteit om de bewegingen van het beton te volgen zonder te scheuren. De onderneming die de premuren had gerealiseerd, verkoos hiervoor te passen. We moesten dus opnieuw, met andere leveranciers een pak tests uitvoeren met diverse bindmiddelen voor afwerking.”* Uiteindelijk vonden de stukadoors die met de binnenafwerking bezig waren, de oplossing: zij gebruikten hiervoor Ardex B 12, een plamuur om beton bij te werken... *“We hadden onze twijfels, maar na enkele gebruikstests bleek dat hun oplossing perfect was, zowel esthetisch als wat de gewenste elasticiteit betreft.”*

Voor de juiste prefabmuren hebben we bij diverse fabrikanten moeten aankloppen voor we iemand vonden die bereid was om dit aan te pakken.

Vermits deze prefabmuren onbekleed zouden blijven, moesten ze zeer zorgvuldig afgewerkt zijn, hetgeen een bijzonder complexe verwerking eiste.

Foto's © SPECIMEN architects

BETON ALS ENIGE DECORATIEVE ELEMENT

Voor het interieur kozen de bouwheren voor de absolute zuivere lijn. Behalve een schitterende opgehangen kachel is beton zowat het enige decoratieve element. Het is alomtegenwoordig: prefabmuren als muren en plafonds, glad beton op de vloer en ook een groot werkblad in beton. *“Vooral het feit dat we de prefabmuren open en bloot laten, wekt enorm veel vragen en soms onbegrip. Van het type: Wat ga je op de muur zetten? Niets! En die gaten? Die stortsporen? Niet erg!”*, lacht de bouwheer.

Wat de afbakening van de ruimte in de woonkamer aangaat, vormt de vouw in het dak een markering van de scheiding tussen eethoek en zithoek. Hetzelfde scheidingsprincipe geldt voor de verdieping. *“Dit is echt een gebouw dat op maat werd ontworpen om tegemoet te komen aan de behoeften en gewoonten van de bewoners. Dat geldt tot*

en met de keuze en de schikking van de materialen”, onderstreept Nicolas Bourguignon.

Wat de intrinsieke moeilijkheden van een zo complex project aangaat: voor de architect werd het zelfs een motief om arbeidsvreugde in te vinden: *“We zijn hierdoor echt wel gedwongen geworden om andere pistes te exploreren en om creativiteit te tonen. Uiteindelijk zijn we altijd uitgekomen op originele oplossingen die hebben bijgedragen tot een fraai project. Wij hadden natuurlijk het geluk te mogen samenwerken met een klantenstel dat de mogelijkheid had om te wachten en dat ons vertrouwen schonk. Voor hen was het ook gemakkelijker geduld te tonen omdat ze zelf ook creatief bezig zijn en goed beseffen dat er een hele weg af te leggen is tussen de uitwerking van een idee en de concretisering ervan.”*

De tint van de naadverbindingen moest zo nauwkeurig mogelijk aansluiten bij die van cement, zodat de gevel een zo uniform mogelijk uitzicht kreeg. Tegelijk moesten die voegen de vereiste elasticiteit hebben om de bewegingen van het beton te volgen zonder te scheuren.

Arch. N. Bourguignon © Foto J. Van Hevel

Voor het binnenwerk kozen de bouwheren voor de absolute zuivere lijn. Beton is op enkele uitzonderingen na het enige decoratieve element.

De nieuwe constructie werd opgetrokken rond een centraal blok, de oude woning. Deze bevindt zich exact op de plaats van deze zwarte 'doos' bekleed met in de massa geolied MDF.

Arch. N. Bourguignon © Foto J. Van Hevel

Arch. N. Bourguignon © Foto J. Van Hevel

Tekst: Adie Frydman

De betrokkenen:

Architecten: SPECIMEN architects

Uitvoering: Kerkstoel 2000 + NV

